

УДК 811.161.2*кл2(075.2+076)
В23

*Схвалено для використання у закладах загальної середньої освіти
комісією з педагогіки та методики початкового навчання
Науково-методичної ради з питань освіти
Міністерства освіти і науки України
(лист Інституту модернізації змісту освіти від 04.04.2019 № 22.1/12-Г-164)*

Навчальне видання

*ВАСУЛЕНКО Микола Самійлович
ДУБОВИК Світлана Григоріївна*

РОБОЧИЙ ЗОШИТ з української мови

2 клас

(у 2-х частинах)

Частина 1

Редактор *О. Г. Трофімова*
Технічний редактор *Л. І. Аленіна*
Коректор *О. В. Сєверцева*
Комп'ютерна верстка *А. О. Гуменюк*
Малюнки *Ю. В. Цвар*

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»
Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва:
04053, Київ, вул. Обсерваторна, 25
www.osvita-dim.com.ua

Формат 84×108^{1/16}.
Ум. друк. арк. 6,72.
Обл.-вид. арк. 5,71.
Наклад 11020 пр. Зам. № ЗК-000513.

Віддруковано
в АТ «ХАРКІВСЬКА КНИЖКОВА ФАБРИКА «ГЛОБУС»
61052, м. Харків, вул. Різдвяна, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

Вашуленко М.С.

В23 Робочий зошит з української мови. 2 клас (у 2-х частинах). Ч. 1 / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2021. — 64 с.

ISBN 978-966-983-020-3

Зошит розроблено відповідно до підручника «Українська мова. 2 клас» (М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик).

У ньому запропоновано додаткові вправи до кожного уроку та розробки уроків із розвитку зв'язного мовлення. Робочий зошит призначений для організації роботи на уроках української мови та виконання домашніх завдань. Він буде корисний учням, батькам та вчителям початкових класів.

УДК 811.161.2*кл2(075.2+076)

ISBN 978-966-983-020-3

© Вашуленко М. С., Дубовик С. Г., 2019
© Видавничий дім «Освіта», 2021

АНАЛІЗУЮ ЗВУКО-БУКВЕНИЙ СКЛАД СЛОВА

4. 1. **Відгадай** загадку, скориставшись підказкою.

Палички і закарлючки,
на папері пише ручка.

Щоб їх правильно писати,
треба всі запам'ятати.

И В куб

и р е ті л

Підказка! Перестав букви у словах на малюнку так, щоб прочитати слова-відгадки.

2. **Запиши** слова *букви* і *літери*. **Підкресли** у них букви, які позначають голосні звуки.

5. 1. **Запиши** слова за зразком.

Зразок. Україна — українець, українка.

Чехія — _____

Італія — _____

Японія — _____

Польща — _____

2. **Полічи** і **запиши** кількість звуків і букв у виділених словах.

6. 1. **Прочитай.** Дай письмову відповідь на поставлене в тексті запитання.

Дмитрик сказав, що він знає слово, яке має сім однакових літер. Сергійко сказав, що може назвати слово, у якому сорок однакових букв. Іванко похвалився, що знає найдивовижніше слово, яке має аж сто однакових літер. Що це за слова?

2. **Підкресли** в записаних словах букви, які позначають приголосні звуки. **Полічи** і **запиши** кількість звуків і букв у слові, яке сказав Дмитрик.

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ ЗІ СЛОВАМИ

7. 1. **Додай** до кожного слова один звук на початку або в кінці так, щоб утворилося інше слово. **Прочитай** слова вголос.

Коло, лин, перо, рука, трава, коса.

2. **Запиши** слова за зразком: *коло* — *колос*. У кожній парі слів **підкресли** букву, якою вони різняться.

8. 1. **Відгадай** слова — назви предметів. **Установи** відповідність за допомогою стрілок.

З *с* — сапаю,

лапка

з *ш* — вдягаю,

папка

з *л* — стрибаю,

шапка

з *п* — ховаю.

сапка

2. **Склади і запиши** речення з виділеним словом.

9. 1. **Назві** слова, які відповідають поданим значенням, за зразком. За потреби **користуйся** словами з довідки.

Праця, діяльність — механічна людина; фізичні вправи для зміцнення організму — місце для стоянки кораблів; комаха — розділовий знак; приготовлені для їди продукти харчування — рослина із зеленими м'якими пагінцями.

Зразок. *Праця, діяльність* — механічна людина. *Робота* — робот.

Слова для довідки: робота, страва, спорт, рóбот, кома, порт, комар, трава.

2. Усно **склади** сполучення слів з однією парою слів (на вибір).

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 1

КОРИСТУЮСЯ СЛОВАМИ ВВІЧЛИВОСТІ

1. **Добери і запиши** до слова *Ввічливість* близькі за значенням слова. За потреби **звертайся** до словничка «Слово про слово» (с. 6).

2. **Прочитай** висловлювання про ввічливість у спілкуванні, доповнюючи його словами з довідки. **Запиши** ці слова.

Ніщо не дається людині так _____ і не цінується так _____, як ввічливість.

Слова для довідки: дорого, уважно, дешево, чемно.

3. **1. Утвори** від поданих слів за зразком сполучення слів і **запиши** їх.
Зразок. *Ввічливість* — *ввічливі слова*.

Чемність — _____ слова. Щирість — _____ слова.

2. З'ясуй значення слів за словничком «Слово про слово» (с. 6).

4. **Перестав** рядки так, щоб прочитати вірш. **Постав** у клітинках цифри — номери рядків. **Вивчи** вірш напам'ять. **Запиши** перші два рядки складеного вірша.

Слова ці всім відомі, є чарівні слова.
бо сила в них жива. У нашій рідній мові

5. **Прочитай** вірш. **Підкресли** слова ввічливості.

До всіх сердець, як до дверей, є ключики малі.

Їх кожен легко підбере, якщо йому не лінь.

Ти, друже, мушиш знати їх, запам'ятать неважко:

маленькі ключики твої — «Спасибі» і «Будь ласка».

11. Пригадай, як ввічливо звертатися до людей. Дай письмову відповідь на запитання: «Як звучить у рідній мові найдорожче слово *мама*?». Доповни віршовані рядки, використовуючи слова з довідки. Найдорожче в світі слово так звучить у рідній мові:

мамо,		,		,
мамо,		,		,

Слова для довідки: мамочко, мамусю, матінко, матусю.

12. Склади і запиши три речення. У першому реченні використай ввічливі слова прохання, у другому — ввічливі слова подяки, а в третьому — ввічливі слова вибачення.

Порада! Висловлюй ніжне «*будь ласка*» матері й татові, вдячне «*спасибі*» — бабусі й дідусеві, ввічливе «*вибачте*» — друзям.

Слово про слово

Ввічливий, вихований, гречний, чемний — той, хто дотримується правил культури спілкування і культури поведінки.

Доброзичливий — той, хто бажає людям добра.

Уважний — той, хто виявляє увагу і повагу до інших.

Щирий — той, хто завжди чистосердечно виражає свої думки і почуття.

НАВЧАЮСЯ ВИМОВЛЯТИ І ПИСАТИ СЛОВА З АПОСТРОФОМ

13. 1. **Відгадай** загадки. **Назві** слова-відгадки.

1. Щоби правильно писати, треба всіх їх пам'ятати. 2. Крила в птаха не з пір'їн, а з паперу і новин. 3. Не їсть, не п'є, а ходить і б'є. 4. В'ється, плине річечка, як срібляста стрічечка. Починалась річка ця із малого... 5. Поля скляні, а межі дерев'яні.

2. **Випиши** 2–3 слова з апострофом. **Поясни** написання цих слів.

14. 1. **Прочитай** речення. **Поясни** написання виділених слів.

1. **Солов'ї** селяться у парках, де **в'ють** свої гнізда і весело співають. 2. Ластівкі носять у дзьобах грудочки **м'якої** глини для гніздечка. 3. У гніздечку вивелись маленькі **ластів'ята**.

2. **Спиши** друге речення. **Побудуй** звукову схему слова *дзьоб*.

15. 1. **Прочитай** вірш Тамари Коломієць. **Випиши** з нього слова з апострофом. **Поясни** вимову і написання їх.

В своїм селі, в своїм краю
люблю я співи **солов'їні**,
веселий гомін ручаю
і **руту-м'яту** при долині.

Л Ю Б Л Ю

[y]?[йу]

[y]?[йу]

§ 4

НАГОЛОС

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО НАГОЛОШУВАТИ СЛОВА

16. 1. Прочитай вислів про наголос.

Наголос живе у слові. Правильне наголошування слів створює красу рідної мови (За *Іваном Вихованцем*).

2. Спиши друге речення. **Постав** наголос у словах.

17. 1. Запиши подані слова. Що вони означають? **Постав** наголос у словах.

Київ — Україна, Берлін — Німеччина, Лондон — Англія, Париж — Франція, Прага — Чехія.

2. Підкресли наголошені склади у словах.

18. 1. Пригадай назви днів тижня. **Запиши** їх, починаючи з понеділка.

2. Підкресли букви, які позначають наголошені голосні звуки. Усно **склади** речення про сьогоднішній день.

ЕКСПЕРИМЕНТУЮ З НАГОЛОСОМ

19. 1. Поміркуй, як правильно прочитати виділені слова.

Пташка **сорока** — близько **сорока** учнів; льодяна **гірка** — **гірка** редька; **дорога** додому — **дорога** матуся.

2. Запиши сполучення слів. Познач наголос у виділених словах. Підкресли букви, які позначають наголошені голосні звуки.

20. 1. Прочитай слова. Зміни в кожному з них наголос так, щоб змінилося значення слова.

Води, гори, тепло.

2. Склади з поданих слів сполучення і запиши їх за зразком.

Підкресли букви, що позначають наголошені голосні в цих словах.

Зразок. Брати участь — рідні брати.

21. 1. Прочитай. Спиши одну пару речень (на вибір).

1. На стрункій **березі** шелестить листя. На **березі** річки ростуть верби. 2. Косарі поставили в ряд свої **коси**. **Коси**, **кóсо**, **поки роси**!

2. Познач наголос у виділених словах. Порівняй їх і поясни, що вони означають.

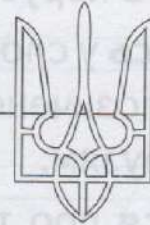
УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 2

СПОСТЕРІГАЮ ЗА РОЛЛЮ НАГОЛОСУ

1. **1. Прочитай** віршовані рядки і **спиши** їх.

Підкресли слова з наголосом на другому складі.

Україна — це земля,
що люблю найбільше я.

Handwriting practice area with a grid of slanted lines on a four-line background for copying the text.

- 2. Знайди** на малюнку символи України. **Розфарбуй** герб і прапор нашої держави.

2. **Доповни** речення. **Запиши** їх. **Постав** наголос у записаних словах.
Назва нашої Батьківщини — _____ . Державна мова в Україні — _____ . Громадянин України, для якого українська мова є рідною, — _____ .
Громадянка України, для якої українська мова є рідною, — _____ .

3. **Поміркуй**, якою є українська мова. **Утвори** від поданих слів нові, які відповідали б на питання *яка?* **Запиши** їх і **постав** наголос. **Перевір** наголошування слів за словником.

Українська мова

Яка?

Чарівність _____

Мелодійність _____

Милозвучність _____

4. Усно **склади** речення за зразком.

Зразок. Шофер водить автомобіль.

Лікар, льотчик, художник, бібліотекар.

5. **Допиши** речення, уставляючи потрібні за змістом слова. **Перевір** їх написання за словником. **Постав** наголос у записаних словах.
 Той, хто навчає у школі, — це _____.
 Той, хто керує школою, — це _____.
 Той, хто керує оркестром, — це _____.
6. **Подивись** у словничок «Слово про слово» (с. 13) і **дізнайся**, з якої мови запозичено слова — **назви** різних професій. **Розкажи** про це своїм друзям.
7. **Дізнайся** про таємниці слова *алфавіт*. **Розкажи** своїм друзям. Свою розповідь **починай** словами: «Слово *алфавіт* запозичено з... Це слово утворено від...»

АЛФАВІТ

утворено від назв букв грецького алфавіту
 АЛЬФА + ВІТА = АЛФАВІТ

8. **1. Прочитай** слова. **Запиши** їх в такій послідовності: спочатку — з наголосом на першому складі, потім — на другому, і нарешті — на третьому.

Знання, спілкування, питання, мовлення, говоріння, мислення, завдання.

- 2. Склади і запиши** речення з одним зі слів (на вибір).

9. **1. Попрацюй** зі словником! **Запиши** подані слова, розподіляючи їх за групами: слова, які мають різні наголоси, але однакове значення; слова, значення яких розрізняються наголосом.

Брати, помилка, завжди, замок, загадка.

2. Познач наголос у записаних словах.

10. **1. Прочитай** математичні вирази різними способами. **Скористайся** підказкою.

$8 + 3 = \square \square$

$16 - 2 = \square \square$

Підказка! Вісім плюс...; до восьми додати...; сума чисел...

2. Обчисли значення виразів і **запиши** відповіді цифрами (у клітинках) і словами (у рядку). **Познач** наголос у записаних словах.

11. **Підготуй** словничок-довідничок «Слова, вимову і правопис яких треба запам'ятати».

Слово про слово

Бібліотéкар — з латинської мови «працівник бібліотеки» (книгосховища).

Дирéктор — з латинської мови «спрямовую, керую».

Диригéнт — з латинської мови «той, який направляє».

Худóжник — зі старослов'янської мови «досвідчений, умілий, вправний».

Шофéр — із французької мови «водій за професією».

НАВЧАЮСЯ ДІЛИТИ СЛОВА НА СКЛАДИ

22. 1. Допиши до назв нот по дві літери так, щоб утворилися нові слова.

Висушена трава — сі ____ .

Споруда між берегами річки — мі ____ .

Велика водойма із **солоною водою** — ____ ре.

Лампа освітлення для автомобіля — фа ____ .

2. Поділи виділені слова на склади.

23. 1. Прочитай загадку Дмитра Білоуса. Назви слова-відгадки. Зроби висновок про кількість складів у відгаданих словах.

Двоскладове, яснокриле, світу я тепло даю.

І тоді я людям миле, коли другий склад згублю. Що це?

2. Склади і запиши речення зі словами-відгадками.

24. 1. Прочитай прислів'я. Визнач кількість складів у словах першого прислів'я. Поділи на склади слова другого прислів'я. Яке з них не можна поділити на склади?

1. Грамоти вчиться — завжди знадобиться. 2. Грамотний — видючий і на все тямущий. 3. З **книгою** подружишся, розуму наберешся. 4. З книгою жити — з добром дружити.

2. Доведи, що у слові *книгою* три склади.

НАВЧАЮСЯ ПРАВИЛЬНО ПЕРЕНОСИТИ СЛОВА

- 25. 1. Запиши** імена людей, поділяючи слова для переносу дужками знизу. **Зверни** увагу на імена, які не можна поділити для переносу. **Поясни** свою думку.

Ольга, Ігор, Тетяна, Олесь, Петро, **Надія**.

- 2. Виконай** звуко-буквений аналіз виділеного слова.

- 26. 1. Прочитай** загадку. Відгадай її.

Дуже я потрібна всім — і **великим**, і **малим**.

Всіх я **розуму** учу, а сама завжди мовчу.

- 2. Запиши** назву книжки, яку ти зараз читаєш.

- 3. Поділи** виділені слова для переносу.

- 27. 1. Прочитай** прислів'я. **Запиши** четверте прислів'я із пам'яті.

1. Дім без книги — день без сонця. 2. Книга — твій друг, без неї, як без рук. 3. Золото добувають із землі, а знання — з книжок. — 4. Книга для розуму — що теплий дощик для посіву.

- 2. Випиши** трискладові слова. **Поділи** їх для переносу.

35. 1. Прочитай загадку. **Запиши** слово-відгадку.

Ми у лісі проживаєм,
дзвоном сонце зустрічаєм,
маєм гарні сині очка.
називаємось _____.

2. Випиши слова з буквосполученням дж, поділяючи їх для переносу.
Зазнач у дужках кількість звуків і букв у цих словах.

36. 1. Прочитай віршовані рядки. **Вивчи** їх напам'ять.

Дж і дж запам'ятай, одним звуком промовляй:

джерело, ходжу, бджола, джміль, дзвіночки, дзеркала.

2. Випиши слова з буквосполученнями дж, дж, поділяючи їх для переносу. **Поясни**, чи можна слово *джміль* поділити для переносу.

37. 1. Прочитай загадку. **Назві** слово-відгадку.

Він мелодію зіграє, мов будильник продзвенить.

На годинку-другу змовкне, потім знову задзвенить.

2. Випиши слова з буквосполученням дж, поділяючи їх для переносу.

38. 1. Прочитай загадку. Побудуй звукову схему слова-відгадки.

Де б не був, воно зі мною, Знаю, що мене гукають,
я ношу його з собою. коли його називають.

2. Добери і запиши імена дітей, у яких уживається апостроф. Поділи слова для переносу.

39. 1. Вивчи скоромовку. Запиши її з пам'яті.

Лежить п'ять п'ятаків. На кожному п'ятаку ще по п'ятаку.

2. Поділи для переносу слова з апострофом. Поясни, яке з них не можна поділити для переносу.

40. 1. Прочитай загадку. Запиши слово-відгадку.

Дуже скромна і тендітна, серед квітів непримітна.

Та якщо в руці пом'яти, ти умиць впізнаєш _____.

2. Запиши слова м'ята, м'ятний і поділи їх для переносу. Яке слово можна поділити для переносу по-різному?

НАВЧАЮСЯ РОЗТАШОВУВАТИ СЛОВА ЗА АЛФАВІТОМ

41. 1. Прочитай загадку. Назви слово-відгадку.

А — з неї діти починають

Тож треба знать її як слід.

Буквар читати з ранніх літ.

Коли вже вивчена вона, —

Екзамен перший свій складають,

Авжеж, прислужиться сповна.

2. Склади і запиши речення про кількість букв в українській абетці.

42. 1. Допиши пропущені в абетці букви.

АБВГ__ДЕ__ЖЗИ__ЇЙ__ЛМНО__РСТУ__ХЦЧШ__ЬЮЯ

2. Запиши назви букв, які позначають подані звуки.

Звук [г] — буква «__», звук [з] — буква «__»,

звук [к] — буква «__», звук [п] — буква «__»,

звук [г'] — буква «__», звук [л'] — буква «__».

43. 1. Знайди у лівому і правому стовпчиках слова, які різняться одним звуком.

Кора, пара, лото,

Сироп, город, бутон,

батон, голос, сирок

літо, кома, парк

2. Запиши ці слова за зразком. Підкресли в них різні букви.

Зразок. Краб — граб.

44. 1. Прочитай вірш Катерини Перелісної «Гриби». **Випиши** з нього слова — назви грибів за алфавітом.

У бору грибів багато —
сироїжки, маслюки,
жовті рижики й лисички,
і товсті боровики.

А під лісом скрізь опеньки
приліпились на пеньках,
і біленькі печерички
поховались у квітках.

Blank handwriting practice area with blue lines and a dashed midline.

2. Склади речення про гриби, які ти збирав (збирала) у лісі.

Blank handwriting practice area with blue lines and a dashed midline.

45. 1. Запиши прізвища письменників у послідовності, у якій їхні книжки треба поставити на поличках шафи.

Учні зібрали для класної бібліотеки книжки М. Т. Рильського, Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, П. М. Воронька, Л. І. Глібова, П. Г. Тичини.

Blank handwriting practice area with blue lines and a dashed midline.

2. Пригадай і розкажи напам'ять у класі вірш Тараса Шевченка (на вибір).

НАВЧАЮСЯ КОРИСТУВАТИСЯ АЛФАВІТОМ

46. 1. Прочитай слова — назви відтінків червоного кольору.

Червоний, бордóвий, пурпурóвий, калиновий, рожевий.

2. Запиши подані слова за абеткою. **Перевір** їх написання за орфографічним словником.

47. 1. Пригадай назви семи видів спорту. За потреби **звертайся** до довідки.

Слова для довідки: теніс, плавання, гімнастика, футбол, хокей, бокс, атлетика.

2. Запиши ці слова за алфавітом.

48. 1. Прочитай вірш.

Буває, що слово відоме давно,

а знає не кожен, що значить воно.

І тут у пригоді стає визначник

скарбів наших мовних — тлумачний словник.

2. Випиши із тлумачного словника значення слова *скарб*.

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 3

КОРИСТУЮСЯ ОРФОГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ

1. Прочитай загадку. Запиши слово-відгадку.

Усе в нім порядок усталений має.

Ну ж бо, хто перший його упізнає?

Учений, великий знавець і мудрець.

Хто ж це у мові такий молодець? _____

СОЛВИНК

Підказка! Перестав букви так, щоб прочитати слово-відгадку.

2. Поділи на склади виділені слова.

2. Упиши пропущені слова в речення. Користуйся словами з довідки.

Словник — це _____, у якій слова _____
розміщено за _____.

Слова для довідки: абеткою, книга, мови.

3. Уяви, що ти розглядаєш в мерéжі Інтернет сторінку «Словники». Вони бувають різних видів. Запиши їх назви за абеткою.

Порада! Подивись у словничок «Слово про слово» (с. 24) і дізнайся, що означають назви словників. Розкажи про це своїм друзям.

4. Здогадайся, про який словник розповідається у вірші. Запиши його назву.

Знає він усе про слово,
про наголос, про вимóву,
як це слово слід писати,
яке закінчення додати.

На усі складні загадки
в нім знайдете ви відгадки.
Школярам же цей словник
у мові перший помічник.

РОЗПІЗНАЮ БЛИЗЬКІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

49. 1. Прочитай вірш Дмитра Білоуса. Випиши близькі за значенням слова.

Які чудесні барви у нашій рідній мові,
які відтінки різні від Сейму аж по Сян!
У Києві говорять інакше, ніж у Львові, —
і чорногуз, і бусол, лелека і боцян...

2. Побудуй звукові схеми виділених слів.

50. 1. Прочитай слова — назви ознак предметів.

Відважний, _____

Могутній, _____

Спритний, _____

Рішучий, _____

2. Допиши до кожного з них із довідки слова, близькі за значенням.

Слова для довідки: сміливий, твердий, сильний, міцний, хоробрий, прудкий, швидкий, переконливий.

51. 1. Прочитай слова — назви дій предметів.

Бажати, _____

Берегти, _____

Мислити, _____

Говорити, _____

Дивитися, _____

2. Добери і запиши до кожного із них слова, близькі за значенням.

Постав наголос у записаних словах.

РОЗПІЗНАЮ ПРОТИЛЕЖНІ ЗА ЗНАЧЕННЯМ СЛОВА

52. 1. Прочитай прислів'я. **Поясни** їх зміст.

1. Гірка правда краща, ніж солодка брехня. 2. З великої хмари — малий дощ. 3. Земля чорна, а білий хліб родить.

2. Підкресли слова — назви ознак предметів, протилежні за значенням. **Поділи** їх для переносу.

53. 1. Прочитай вірш Миколи Сингаївського.

Ворон шепче воронятку: «Мій **біленький**».

Слон гундосить слоненятку: «Мій **маленький**».

Заєць каже зайченяті: «Мій **хвостатий**».

Гуска шепче гусеняті: «Мій **крилатий**».

2. Випиши виділені слова. **Добери** і **запиши** до кожного з них слова — назви ознак предметів, протилежних за значенням.

54. 1. Прочитай загадку, вставляючи слова з довідки. **Відгадай** її.

Жовтий _____ клубок, та клубок цей — без ниток

Ані його _____, ні нового _____

Цілий день _____: спершу _____

згодом _____. Як це _____?

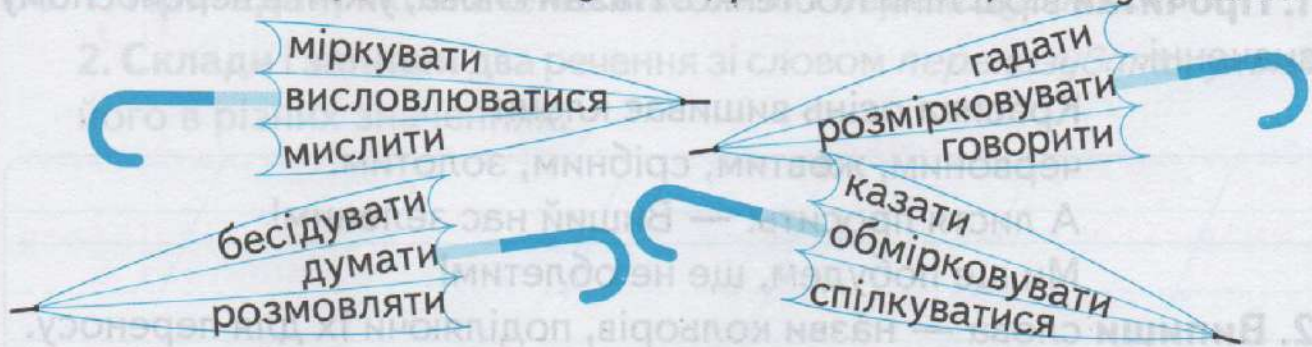
Слова для довідки: розмотати, піднімається, опускається, називається, катається, котиться, намотати.

2. Назви протилежні за значенням слова. Усно **поділи** всі записані слова для переносу.

РОЗПОДІЛЯЮ СЛОВА НА ГРУПИ

55. 1. Прочитай слова, записані на парасольках. **Знайди** слова, близькі за значенням. **Запиши** їх за зразком.

Зразок. *Говорити, бесідувати, розмовляти, спілкуватися.*

2. Усно склади речення зі словами однієї групи слів.

56. З'єднай слова, протилежні за значенням. **Установи** відповідність за допомогою стрілок.

молодий

малий

великий

низький

високий

вузький

широкий

старий

57. 1. Уяви ситуацію. **Ти маєш пояснити** людині, яка погано володіє українською мовою, значення сполучень слів: *золоте серце, золоті руки, золотий браслет*. За потреби **користуйся** підказкою.

Підказка! Чесна, відверта, щедра, доброзичлива людина; майстер своєї справи; зроблений із золота.

2. Попрацюйте в парі. **Складіть** діалог. **Поясніть**, що означають ці сполучення слів.

РОЗРІЗНЯЮ ПРЯМЕ І ПЕРЕНОСНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

58. 1. Прочитай вірш Ліни Костенко. **Назві** слова, ужиті в переносно значенні.

Красива осінь вишиває клени
червоним, жовтим, срібним, золотим.
А листя просить: — Виший нас зеленим!
Ми ще побудем, ще не облетим!

2. Випиши слова — назви кольорів, поділяючи їх для переносу

59. 1. Утвори сполучення слів за зразком: *срібло Місяця*. Установи відповідність за допомогою стрілок.

срібло   часу   лісове   пісня

біг   Місяця   колискова   джерело

2. Поділи для переносу виділені слова.

§ 11

БАГАТОЗНАЧНІ СЛОВА

ПОЯСНЮЮ ЗНАЧЕННЯ БАГАТОЗНАЧНИХ СЛІВ

60. 1. Пригадай, які значення має слово *переказувати*.

2. Склади і запиши два речення зі словом *переказувати*, уживаючи його в різних значеннях.

61. 1. Доповни висловлювання.

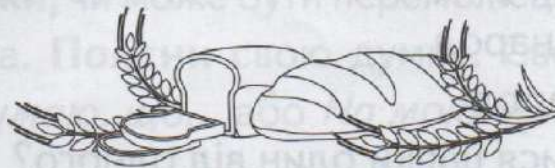
Є слова, які мають лише одне значення.

Їх називають _____.

Є слова, що мають кілька (багато) значень.

Їх називають _____.

2. Склади і запиши речення зі словом *хліб*, уживаючи його в різних значеннях.

продукт, що випікається
із борошна

зерно, з якого виготовляють
борошно

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 4

НАВЧАЮСЯ РОЗПОВІДАТИ КАЗКИ

1. Прочитай загадку. Запиши слово-відгадку.

Ногами в річці він зав'яз,

вода до пояса якраз.

Він простягнувся над водою,

два б'єрега з'єднав собою. _____

2. Склади із поданих слів загадку. Запиши її і відгадай. Поцікався як цю загадку склали інші учні.

Над, глибокою, спину, вигнув, рікою, він, дугою.

3. 1. Пригадай казку «Про двох цапків».

2. Прочитай запитання. Познач правильні відповіді.

1. Який народ є автором казки «Про двох цапків»?

А англійський народ

Б український народ

В німецький народ

2. Чим відрізнялися цапки один від одного?

А розумом

Б розміром

В кольором

3. Що хотіли зробити цапки?

А зустрітися на містку

Б перейти через місток

В погратися на містку

4. Де зустрілися цапки?

А на галявині

Б на дорозі

В на середині містка

5. Яка була кладка?

А вузька

Б широка

В тонка

6. Що сталося з цапками?

А попадали у воду

Б розійшлися в різні боки

В передумали переходити на інший бік

4. **1. Прочитай** подані слова і сполучення слів. **Підкресли** ті, які ти використаєш у своїй розповіді.

Цапки, один із них, пріятелі, вони, друзі, другий із них, вороги, товариші.

2. Випиши слова, близькі за значенням.

5. **Добери** до слова *цапки* слова, які відповідають на питання *які?* **Запиши** їх.

Цапки (*які?*) _____

6. **Подумай і скажи**, чи може бути переможець у поєдинку на середині вузького містка. **Поясни** свою думку. Свою розповідь **починай** словами: «*Я думаю, що...* або *На мою думку, ...*»

7. **Зміни** кінцівку казки «*Про двох цапків*» так, щоб цапки стали друзями. **Запиши**.

НАВЧАЮСЯ ДОРЕЧНО ВЖИВАТИ СЛОВА В МОВЛЕННІ

62. 1. Прочитай. Знайди «зайве» слово у кожному рядку. Обведи його. Поясни свою думку.

1. Добро, доброта, добрий, пріязний.

2. Багатий, багач, заможний, багатство.

3. Ввічливий, чемність, грéчний, культура.

4. Радіти, радість, радісно, сміх.

2. Склади і запиши два речення, уживаючи близькі за значенням слова (на вибір).

63. 1. Випиши парами слова, протилежні за значенням.

1. Дорогою лиха підеш — щастя не знайдеш. 2. Справжні друзі ворогами не бувають. 3. Любов і ненависть поряд ходять. 4. Тривога і спокій ніколи сестрами не бувають. 5. Світло будь-яку темряву розсіває. 6. Який прóдаж, така і купівля. 7. Зло посієш — добро не вродить.

2. Усно склади два речення, уживаючи слова із протилежним значенням (на вибір).

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

64. 1. Прочитай.

Книга — найбільший вінахід людства. З тих часів, як люди навчилися писати, усі свої знання вони довірили книгам.

2. Впиши слова — назви предметів. Побудуй звукові схеми виділених слів.

65. 1. Прочитай текст. Підкресли іменники.

Друзі Сергійко, Михайлик і Надійка вийшли на вулицю. Пішов дощ. Сергійко розкрив парасольку. Крізь краплини дощу світило сонце. На небі засяяла райдуга. Яка вона загадкова і мрійлива!

2. Впиши імена дітей за абеткою. Поділи виписані слова для переносу.

66. 1. Прочитай вислови. Запиши, що вони означають. За потреби користуйся довідкою.

День у день — _____, із року в рік — _____,
слово в слово — _____.

Слова для довідки: щоденно, дослівно, щорічно.

2. Склади і запиши речення з одним із висловів (на вибір).

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ІМЕННИКИ

67. 1. Прочитай. Поміркуй, як доповнити вислови. Користуйся словами з довідки.

Мудрий, як _____; повільний, як _____;
роботящий, як _____; довгошия, як _____.

Слова для довідки: бджола, ведмідь, жирафа, сова.

2. Упиши іменники, які відповідають на питання *хто?* Побудуй звукові схеми слів *бджола* і *ведмідь*.

68. 1. Доповни вислови словами з довідки. **Запиши** їх.

Зав'язати _____, набирати _____,
бити _____, розмотати _____.

Слова для довідки: клубок, висоту, вузол, байдики.

2. Назві питання, на які відповідають дописані іменники. **Дізнайся,** що означає вислів *бити байдики*.

69. 1. Добери до іменників, які відповідають на питання *що?*, іменники, які відповідають на питання *хто?* **Запиши** за зразком.

Зразок. *Скрипка — скрипаль.*

Гітара — _____, піаніно — _____,
баян — _____, бандура — _____,
барабан — _____.

2. Постав наголос у записаних словах.

70. 1. Доповни загадку словами з довідки і **впиши** їх. **Запиши** відгадку.

Чорні _____ вилітали, біле _____ засівали.

Що посіяли — **пізнаєш**, коли _____ прочитаєш.

Слова для довідки: книжку, птахи, поле.

2. Усно полічи кількість літер у виділеному слові.

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ПИТАННЯ ХТО? ЩО?

71. 1. Запиши подані слова у такій послідовності: спочатку — назви істот, а потім — неістот.

Небо, місяць, комбайн, літак, пташка, тракторист, **бджола**, вулик, комбайнер, трактор, лікар, пасічник, школа, пілот, **учитель**, зірка.

2. Познач у виділених словах наголос. **Зазнач** у дужках кількість звуків і букв.

72. 1. Добери до іменників, які відповідають на питання *що?*, іменники, які відповідають на питання *хто?* **Запиши** за зразком.

Зразок.   *Що?*

Хто?

Потяг

машиніст

Літак

Машина

Мотоцикл

2. Усно склади речення з парою слів (на вибір).

73. 1. Запиши одним словом відповідь на запитання: *Про кого так говорять?* За потреби **скористайтеся** словами з довідки. На які питання відповідають записані слова?

Майстер ракетки — _____.

Майстер шкіряного м'яча — _____.

Майстер голубої доріжки — _____.

Майстер шкіряної рукавички — _____.

Слова для довідки: футболіст, боксер, тенісист, плавець.

2. Зроби висновок, на які питання відповідають слова — назви видів спорту.

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 5

НАВЧАЮСЯ БУДУВАТИ ДІАЛОГ

1. **Перестав** слова так, щоб прочитати речення. **Поцікався**, як це речення склали інші учні. **Запиши** складене речення.
У, одяг, тканин, цінується, із, народі, натуральних.

2. **1. Прочитай** речення. **Постав** за змістом речення запитання, які починалися б поданими словами.

Одяг для людини шують із тканини.

Що _____ ?

Для кого _____ ?

Що роблять _____ ?

Із чого _____ ?

2. Усно дай відповіді на поставлені запитання.

3. **Доповни** репліки діалогу словами з довідки. **Запиши** їх.

Одяг у людини із _____.

Тканини виробляють із _____.

Нитки виготовляють із _____.

Слова для довідки: тканини, ниток, волокна, бавовна, вовни, льону.

4. **Попрацюйте** в парі. **Побудуйте** діалог. **Поясніть** одне одному, що означають слова *вовна* і *бавовна*. **Користуйтеся** словничком «Слово про слово» (с. 37).

— Що означає слово *вовна*?

— Вовна — це...

— Яке значення має слово *бавовна*?

— Бавовна — це...

5. **Здогадайся**, які **назви** будуть мати тканини. **Утвори і запиши** сполучення слів за зразком.

Зразок. *Тканина із шовку — шовкова тканина.*

Тканина з вовни — _____.

Тканина з бавовни — _____.

Тканина з льону — _____.

6. **Прочитай** загадку. **Запиши** слово-відгадку.

Без рук, без верстата вміє добре ткати. _____

7. **Візьміть** участь у діалозі. **Поміркуйте**, як продовжити його. За потреби **користуйтеся** словничком «Слово про слово» (с. 37).

— Що ти знаєш про шовкопрядів?

— Я знаю, що...

Слово про слово

Бавівник — рослина з насінням, вкритим пухнастим волокном, з якого виробляють пряжу.

Бавівна — волокно з бавовника, з якого виробляють пряжу.

Верстат — машина для виробництва різних видів тканин.

Вівна — волокно з настриженого або начесаного із тварин волосяного покриву.

Волокно — природний або штучний матеріал, із якого прядуть нитки.

Льон — трав'яниста рослина, зі стебел якої виготовляють волокно, а з насіння — олію.

Натуральна тканина — тканина, виготовлена із природного волокна (вовни, бавовни, льону, шовку).

Тканина — виріб, виготовлений у процесі ткання на ткацькому верстаті.

Трикотаж — в'язана машиною тканина.

Шовк — волокно, що виділяється гусеницями шовкопряда; тонка тканина, виготовлена з такої пряжі.

РОЗРІЗНЯЮ СЛОВА, ЯКІ Є ЗАГАЛЬНИМИ І ВЛАСНИМИ НАЗВАМИ

74. 1. Пригадай великі букви української абетки. **Назві** їх у поданих словах.

Вікторія, Іванна, Юлія, Мирослава.

2. До жіночих імен добери чоловічі і **запиши** їх за зразком. **Зроби** звуко-буквений аналіз слова *Юлія*.

Зразок. *Валерія* — *Валерій*, ...

75. 1. Розподіли іменники на групи. **Запиши** їх. **Поясни** написання.

Поети: _____

Співаки: _____

Художники: _____

Слова для довідки: Раїса Кириченко, Ганна Чубач, Тетяна Яблонська, Іван Франко, Леся Українка, Ніна Матвієнко, Катерина Білокур.

2. Усно склади речення з одним сполученням слів (на вибір).

76. 1. Прочитай вірш Віктора Кочевського. **Поміркуй** і **назві** імена хлопчиків, до яких звертається поет. **Запиши** їх.

Подивіться лиш, хлоп'ята, на луги:

тезки ваші ось — **васильки** навкруги,

миколайчики й **петрові** батоги.

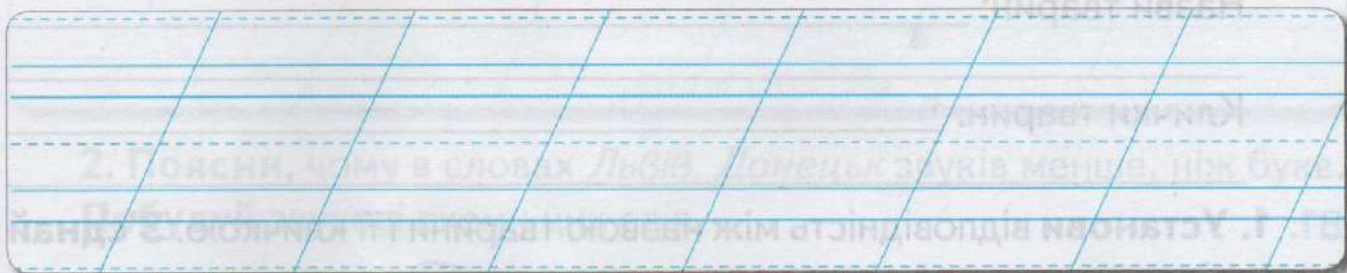
Візьми до уваги! Тезки — люди з однаковими іменами.

2. Поясни, чому виділені слова у вірші написано з малої букви.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ІМЕНА, ПО БАТЬКОВІ, ПРИЗВИЩА

77. 1. Прочитай імена. Запиши їх у такій послідовності: спочатку ті слова, у яких буква **я** позначає один звук, а потім ті — у яких вона позначає два звуки.

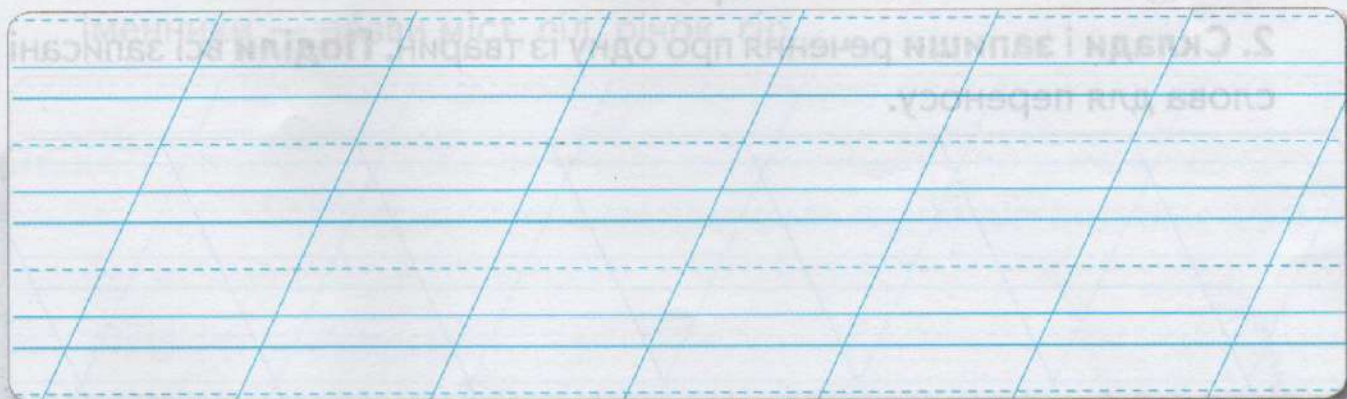
Ярослав, Святослав, В'ячеслав, Анастасія, Зоряна, Мар'яна.

2. Поділи виділені слова на склади. Використовуй вертикальні лінії.

78. 1. Від чоловічих імен **утвори** імена по батькові. Запиши їх за зразком.
Василь, Петро, Богдан.

Зразок. Андрій — Андрійович, Андріївна.

2. Поділи всі записані слова для переносу.

79. 1. Назви п'ять прізвищ учнів, які навчаються у твоєму класі.
2. Запиши названі прізвища у такій послідовності, у якій вони розміщені у класному журналі.

80. 1. Прочитай іменники.

Говорун, півник, Томка, курочка, хом'ячок, Співунець, папуга, Ряба.

2. Розподіли іменники на групи. **Запиши** їх. **Побудуй** звукову схему виділеного слова.

Назви тварин: _____

Клички тварин: _____

81. 1. Установи відповідність між назвою тварини і її кличкою. **З'єднай** стрілочками.

Барбос
Вухань
Муркіт
Хрюша

2. Склади і запиши речення про одну із тварин. **Поділи** всі записані слова для переносу.

82. 1. Прочитай. Знайди «зайве» слово у кожному рядку. **Обведи** його. **Поясни** свою думку.

1. Русак, Біляк, Сіряк, заєць.

2. Круть, Верть, мишеня, Шусть.

3. Зірка, корова, Красуня, Веселка.

4. Колючка, їжачок, Хитрячок, Мудрячок.

2. Випиши клички їжачка. **Постав** наголос у словах.

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ НАЗВИ КРАЇН, МІСТ, СІЛ, ВУЛИЦЬ, РІЧОК, ГІР

83. 1. Пригадай і запиши назви семи міст України.

2. Поясни, чому в словах *Львів*, *Донецьк* звуків менше, ніж букв. **Побудуй** звукові схеми цих слів.

84. 1. Прочитай текст.

Горинь, Стир, Случ — найбільші річки на Рівненщині. Усі свої води вони несуть до Прип'яті, яка впадає в Чорне море. Найбільші озера області — Нобель і Біле озеро (*З Інтернету*).

2. Склади і запиши речення про місцевість, у якій ти живеш. **Уживай** іменники — назви міст, сіл, річок, гір.

85. 1. Пригадай назву свого міста (села), вулиці, номер будинку і квартири.

2. Запиши свою адресу.

НАВЧАЮСЯ ЗМІНЮВАТИ СЛОВА — НАЗВИ ПРЕДМЕТІВ

86. 1. Прочитай вірш Павла Тичини. **Підкресли** іменники.

А Вкраїни мова —
мов те сонце дзвінкотюче,
мов те золото блискуче,
вся і давність, і **обнова** —
українська **мова**.

2. Зміни виділені іменники за зразком: *один — багато*. **Запиши** їх.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

87. 1. Відгадай назви професій за поданими висловами. За потреби **користуйся** словами з довідки.

Не святі горшки ліплять; грати першу скрипку; брати на буксир;
як нитка за голкою.

Слова для довідки: моряк, гончар, музикант, кравець.

2. Запиши дібрані іменники за зразком: *один — багато*. **Поділи** всі записані слова для переносу дужками знизу.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

88. 1. Прочитай. Доповни речення за зразком.

Зразок. *Навчають учителі. Навчає вчитель.*

Співають _____ . Співає _____ .

Лікують _____ . Лікує _____ .

Малюють _____ . Малює _____ .

2. Запиши іменники. **Постав** наголос у записаних словах.

89. 1. Прочитай вірш Лесі Лужецької. **Випиши** виділені іменники, змінюючи їх за зразком.

Зразок. Багато — один: луки — лук.

Україна — край чудовий!

є високі дуже **кручі**,

Є в нім **луки**, сині **гори**,

швидкоплинні **ріки** теж,

є **ліси** — густі, дрімучі,

і **поля** навкруг без меж.

2. Поділи іменник *Україна* на склади і для переносу.

90. 1. Допиши слова за зразком.

Зразок. Багато

Один

Один

Один

вози

віз

садок

сад

гаражі

зубок

обіди

грибок

2. Усно склади речення з однією парою слів (на вибір).

91. 1. Прочитай речення.

У лісі ростуть їстівні гриби: товстоногий боровик, червоноголовий підосичник, зеленувата і рожева сироїжка, тендітний опеньок, запашний рижик.

2. Випиши слова — назви грибів, змінюючи за зразком.

Зразок. Жовта лисичка — жовті лисички.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ІМЕННИКИ В МОВЛЕННІ

92. 1. Прочитай вірш Лесі Лужецької. **Добери** самостійно і **запиши** 2–3 іменники до кожної групи.

Хто? Сестричка, ненька, батько,
пташка, білочка, зайчатко...

Що? Земля, ріка, діброва,
книжка, зошит, ручка, школа...

2. Склади і запиши речення з виділеними іменниками.

Blank handwriting practice lines for exercise 92.2.

93. 1. Заповни кожен промінь сонця інформацією про себе, використовуючи слова — назви предметів.

Activity 93.1: A sun with rays. The center of the sun contains the text "Хто я?". There are six rays, each with a blank handwriting line for writing.

2. Склади і запиши два речення про себе, уживаючи слова *українець* (*українка*), *учень* (*учениця*).

Blank handwriting practice lines for exercise 93.2.

94. 1. Здогадайся, що це за слова.

1. У назві якої країни є буква *ї*? 2. *Я* — на початку, *я* — в кінці, а посередині — маленький коник. Що це за країна?

2. **Склади і запиши** з цими словами речення. **Полічи** кількість звуків і букв у другому слові.

95. 1. Прочитай текст. **Випиши** іменники (на вибір).

Нарцис — квітка рідкісної краси. Скільки в ньому грації, скільки тендітності в його простому вбранні. Шість пелюсток у два кола, а у центрі ще один додатковий віночок — коронка. Він і справді схожий на маленьку корону.

2. **Склади і запиши** два речення про нарцис, використовуючи іменники *квітка*, *краса*.

96. Уяви себе екскурсоводом у музеї іграшок. Усно **склади** два-три речення про експонати (іграшки) цього музею, уживаючи слова — назви предметів.

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 6

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ЗАПРОШЕННЯ НА ДЕНЬ НАРОДЖЕННЯ

Візьми до уваги! Запрошення — прохання, мета якого — запропонувати приїхати, зустрітися, відвідати, взяти участь, поспілкуватися.

1. **Розкажи**, з нагоди яких подій люди використовують запрошення.
2. **Склади і запиши** запрошення однокласникам із нагоди дня свого народження.

Blank handwriting practice area with a grid of dashed lines for writing.

3. **Прочитай** поради іменинникам. **Запиши** їх із пам'яті.
Будьте завжди привітними зі своїми гостями.
Обов'язково дякуйте за вітання і подарунок.

Blank handwriting practice area with a grid of dashed lines for writing.

Слово про слово

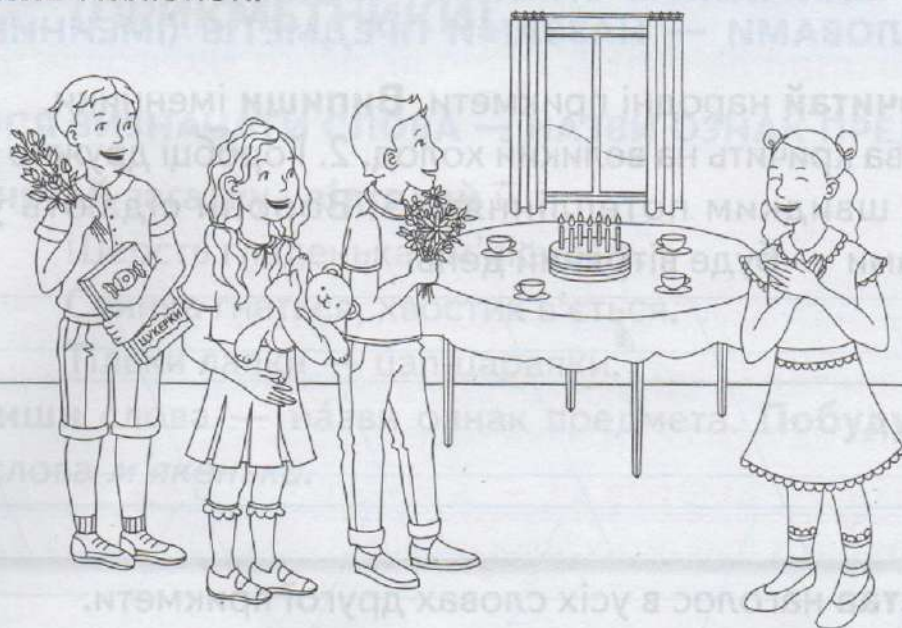
Віншувати — вітати, поздоровляти.

Їсмішка — доброзичлива, ласкава, привітна.

Усміхатися — бути задоволеним, виявляти доброзичливе ставлення до співрозмовника.

Частувати — пригощати гостей стравами і напоями.

4. **1. Розглянь** малюнок.

2. Усно **дай** відповіді на запитання за малюнком.

1. У кого сьогодні день народження?

2. Хто прийшов привітати дівчинку?

3. Які подарунки принесли діти?

5. **Підкресли** серед поданих назв ту, яка є, на твою думку, найвдалішою. Зустріч друзів. На дні народження. Гарні подарунки. Чудове свято. Привітали однокласницю.

6. **Зазнач**, у якій послідовності ти будеш розповідати про святкування дня народження дівчинки.

Зустріч гостей Подарунки для іменинниці

Частування гостей Привітання однокласників

7. **Подумай**, як саме ти будеш називати іменинницю у своїй розповіді. **Придумай** їй ім'я. **Підкресли** ці слова.

Однокласниця, ім'я дівчинки, вона, красуня, помічниця, іменинниця, подруга.

8. **Склади** усну розповідь за малюнком. **Користуйся** словничком «Слово про слово» (с. 46). **Починай** свою розповідь так: «У моєї однокласниці сьогодні...»

9. **Підготуй** усну розповідь про святкування свого дня народження. **Розкажи** її у класі.

**ЗАКРІПЛЮЮ ЗНАННЯ І ВМІННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ
ЗІ СЛОВАМИ — НАЗВАМИ ПРЕДМЕТІВ (ІМЕННИКАМИ)**

97. 1. Прочитай народні прикмети. **Випиши** іменники.

1. Сова кричить на великий холод. 2. Горобці дружно цвірінькають перед швидким потеплінням. 3. Ворони сідають у різні боки головами — буде вітряний день.

2. Постав наголос в усіх словах другої прикмети.

98. 1. Прочитай і доповни речення. **Запиши** їх.

Столиця України — місто _____.

Центральна вулиця в Києві — _____.

Київ розкинувся на обох берегах _____.

2. Підкресли іменники. **Поясни** свою думку.

99. 1. Здогадайся, про що йдеться у таких народних висловлюваннях. **Перевір** себе, скориставшись підказкою.

1. Він може довести до Києва. 2. Їх замилують, коли говорять неправду. 3. Його задирають, коли зазнаються. 4. Йому ніде впасти.

Підказка! Яблуко, язик, ніс, очі.

2. Склади і запиши речення з іменниками *очі* та *ніс*.

3. Зроби звуко-буквений аналіз слів *яблуко*, *язик*.

§ 13

СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ (ПРИКМЕТНИКИ)

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ОЗНАК ПРЕДМЕТІВ

100. 1. Прочитай загадку і відгадай її.

Шерсть гладенька і м'якенька.

Спинка гнеться, хвостик в'ється.

Тільки лапки — цап-царапки. _____

2. Впиши слова — назви ознак предмета. Побудуй звукову схему слова *м'якенька*.

101. 1. Прочитай іменники. Утвори від них прикметники за зразком.

Зразок. Правда — *правдивий*.

Ввічливість — _____, доброта — _____,

чесність — _____, чуйність — _____,

охайність — _____, лінь — _____.

2. Склади і запиши речення із прикметником *правдивий*. Постав наголос у словах.

102. 1. Прочитай вірш Анатолія Костецького. Підкресли прикметники.

• Кожній квітці навесні сняться кольорові сні.

• **Кульбабі** сняться золоті, **тюльпанові** — червоні

• і дуже-дуже голубі — **дзвіночку** лісовому.

• Бузку бузкові сняться сні, волошці — волошкові,

• ромашці — срібні від роси, фіалці — фіалкові.

2. Поділи виділені слова для переносу.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ПРИКМЕТНИКИ

103. 1. Прочитай іменники. Допиши, якого «кольору» ці слова.

Небо — _____, сонце — _____,
 трава — _____, море — _____,
 земля — _____.

2. Виконай звуко-буквенний аналіз слова *земля*.

104. 1. Прочитай і відгадай загадку. **Допиши** слово-відгадку.

- Виросли на лузі сестрички маленькі.
- Очки їхні — золоті, а вії — біленькі. _____

2. Випиши з тексту загадки прикметники. Поділи їх для переносу.

105. 1. Заміни сполучення слів *іменник + іменник* сполученням слів *прикметник + іменник* за зразком.

Зразок. *Гілка яблуні — яблунева гілка — яблуневі гілкі.*

Бібліотека у школі — _____

Полиця для книжок — _____

Парта з дерева — _____

2. Постав наголос у прикметниках.

**НАВЧАЮСЯ УТВОРЮВАТИ СПОЛУЧЕННЯ СЛІВ
ІЗ ПРИКМЕТНИКАМИ**

106. 1. Прочитай текст. **Здогадайся**, про якого птаха йдеться. **Запиши** його назву.

На голові у цього птаха чуб завбільшки як хвіст. Дзьоб тоненький, довгий, трохи зігнутий донизу. Політ у пташки хвилеподібний (З журналу). _____

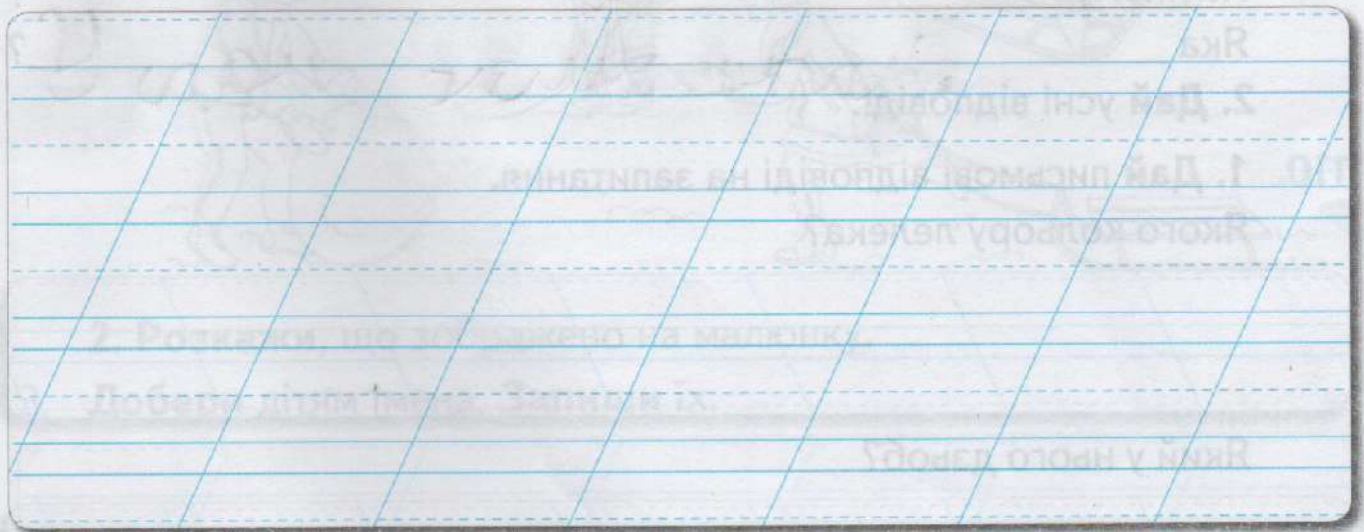
2. Дай короткі письмові відповіді на запитання.

1. Який чуб у цього птаха? _____
2. Який дзьоб в одуда? _____
3. Який політ у цієї пташки? _____

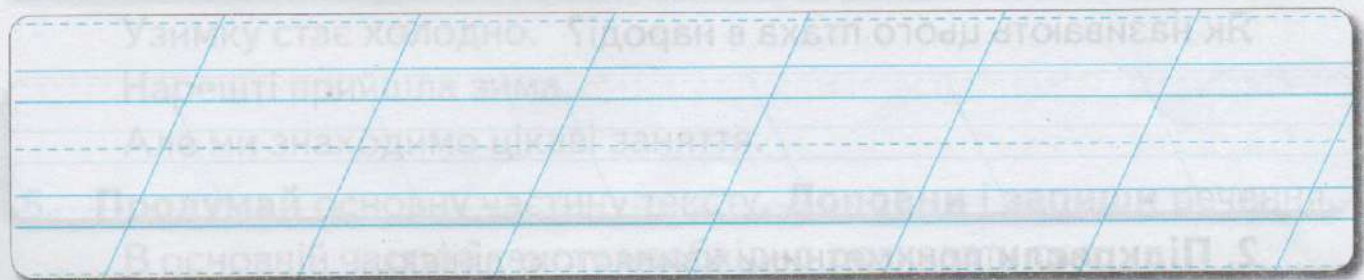
107. 1. Перестав слова кожного рядка так, щоб прочитати вірш. **Запиши** його.

У дуплі гілочок між
поселився шпачок малий.

Всі зраділи садку у
шпаку голосистому.

2. Підкресли прикметники хвилястою лінією. Самостійно **добери** і **запиши** слова — назви ознак до іменника *шпачок*.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ПРИКМЕТНИКИ В МОВЛЕННІ

108. 1. Прочитай рядки з вірша Лесі Українки, **доповнюючи** словами з довідки.

Місяць _____ промінь _____ кинув до нас.

Спи, мій _____! Пізній бо час!

Слова для довідки: янесенький, тихесенький, малесенький.

2. Склади і запиши речення з одним прикметником із довідки (на вибір).

109. 1. Прочитай речення. **Постав** запитання за змістом речення, починаючи з поданих слів. **Запиши** їх.

На нічному небі засяяла яскрава зірка.

На якому _____?

Яка _____?

2. Дай усні відповіді.

110. 1. Дай письмові відповіді на запитання.

Якого кольору лелека?

Який у нього дзьоб?

Як називають цього птаха в народі?

2. Підкресли прикметники хвилястою лінією.

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 7

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РОЗПОВІДЬ

1. Прочитай і відгадай загадку. Запиши слово-відгадку.

Стало біло навкруги — води сковую в льоди.
Я розтрушую сніги, У дружбі з дітьми я всіма.
наганяю холоди, Здогадались? Я _____.

2. 1. Розглянь малюнок.

2. Розкажи, що зображено на малюнку.

3. Добери дітям імена. Запиши їх.

4. Підкресли речення, яке ти використаєш у зачині тексту.

Узимку стає холодно.

Нарешті прийшла зима.

Але ми знаходимо цікаві заняття.

5. Продумай основну частину тексту. Доповни і запиши речення.

В основній частині тексту необхідно розказати про _____.

6. **Склади** з поданих слів кінцівку тексту (усно). **Використай** її у своїй розповіді.

Дітям, димові, дуже, розваги, подобаються.

7. **Запиши** повні відповіді на запитання. **Використай** словничок «Слово про слово» (с. 54). **Прочитай** записану розповідь.

1. Яку пору року зображено?
2. Куди прийшли діти на прогулянку?
3. Що роблять хлопчики?
4. Що робить дівчинка?

Слово про слово

Са́ни — зимовий візок на полозах.

Санча́та — маленькі санки для дитячих розваг.

Скува́ти — вкрити льодом.

Рум'яні щічки — щічки, які почервоніли від морозу.

НАВЧАЮСЯ ВИЗНАЧАТИ СЛОВА — НАЗВИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ

114. 1. Прочитай. Визнач межі речень і постав розділові знаки.

Мова важлива в житті кожної людини завдяки мові люди спілкуються і пізнають навколишній світ мова зберігає набуті знання і досвід людей вона допомагає передати їх наступним поколінням.

2. Підкресли слова — назви дій предметів.

115. 1. Установи відповідність між початком і кінцем прислів'я за допомогою стрілок. Підкресли дієслова.

Гостре словечко

Від ласкавих слів

Холодним словом

затишає гнів.

серце не запалиш.

коле сердечко.

2. Запиши одне прислів'я з пам'яті (на вибір). Постав наголос в усіх словах.

116. 1. Прочитай і відгадай загадки.

1. Він по рейках швидко мчить, ще й фурчить, шипить, сичить.

2. Гуде, як бджола, **летить**, як стріла, крила має, але не **махає**.

3. Його можна осідлати, можна і за роги взяти, та щоб міг тебе везти, слід йому допомогти.

Підказка! Велосипед, поїзд, літак.

2. Випиши виділені слова. **Полічи** у них загальну кількість звуків і букв.

НАВЧАЮСЯ ДОБИРАТИ ДІЄСЛОВА

117. 1. Прочитай вірш Вадима Крищенка, вставляючи пропущені дієслова з довідки.

Вишиваночку _____,

швидко _____.

І _____ й _____

я свою матусю.

Слова для довідки: підйду, одягнуся, візьму, обніму.

2. Постав наголос у дієсловах.

118. 1. Прочитай іменники. Добери до них різні дієслова за значенням.

Зразок. Вітер повіяв, зірвавсь, затих.

Сонце _____

Птахи _____

Дощ _____

2. Запиши за зразком.

119. 1. Прочитай речення, вставляючи пропущені дієслова з довідки.

Коли чекаєш, то час ніби _____,

а коли працюєш, то час _____.

Слова для довідки: біжить, стоїть.

2. Полічи кількість звуків і букв у записаних дієсловах.

120. 1. Прочитай текст, вставляючи дієслова з довідки. Чітко вимовляй звуки, позначені виділеними буквами.

Як гарно тихого весняного дня в лісі! Ви _____

вузькою лісовою стежкою. З обох боків над нею _____

уже зелені гілки дерев. Зрідка _____ пташка

з дерева на дерево (За Георгієм Скребицьким).

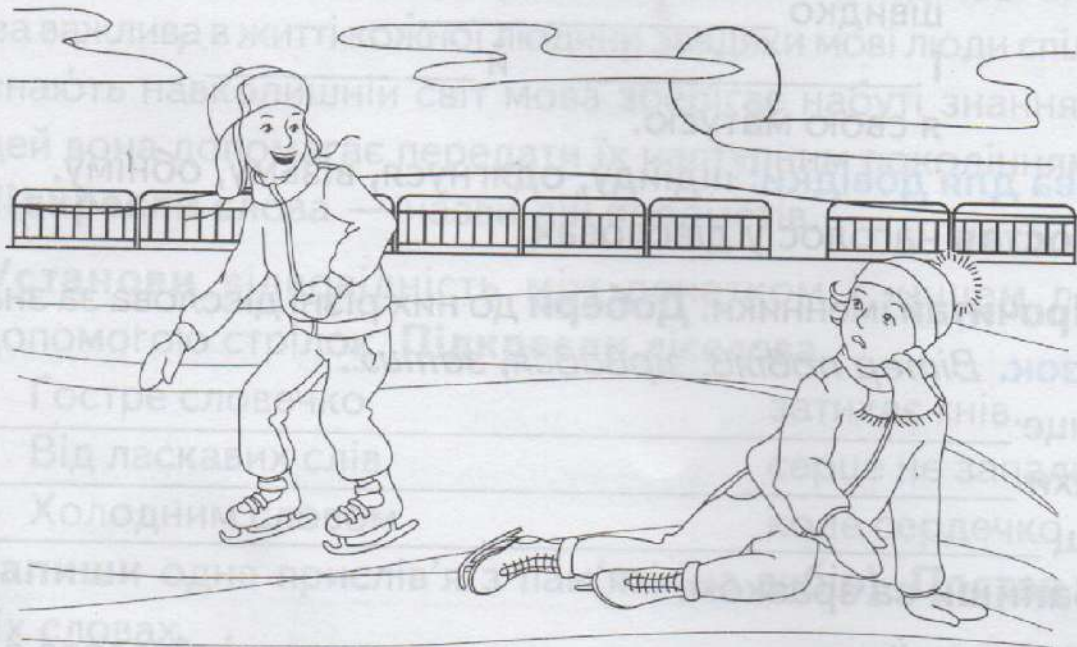
Слова для довідки: нависають, перелітає, йдетé.

2. Випиши із двох останніх речень слова — назви дій предметів, ставлячи до них питання.

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 8

НАВЧАЮСЯ ЗВ'ЯЗНО ВИСЛОВЛЮВАТИ ДУМКИ

1. Розглянь малюнок.

2. Познач правильні відповіді на запитання.

1. Коли відбуваються події?

А восени

Б взимку

В навесні

2. Що робила дівчинка на ковзанці?

А розмовляла з подругою

Б каталася на ковзанах

В навчала кататися на ковзанах свою сестру

3. Що сталося пізніше з дівчинкою на ковзанці?

А сіла відпочити

Б зустрілася з однокласником

В послизнулася і впала

4. Як поведився в цей момент однокласник?

А засміявся

Б допоміг дівчинці

В не звернув уваги на дівчинку

2. Підкресли речення, яке ти використаєш у зачині тексту «Пригода на ковзанці».

Діти люблять кататися на ковзанах.

Одного разу трапилася така пригода.

Зимові розваги завжди подобаються дітям.

3. Дай імена хлопчику і дівчинці. Запиши їх. Розкажи про пригоду, яка сталася із цими дітьми.

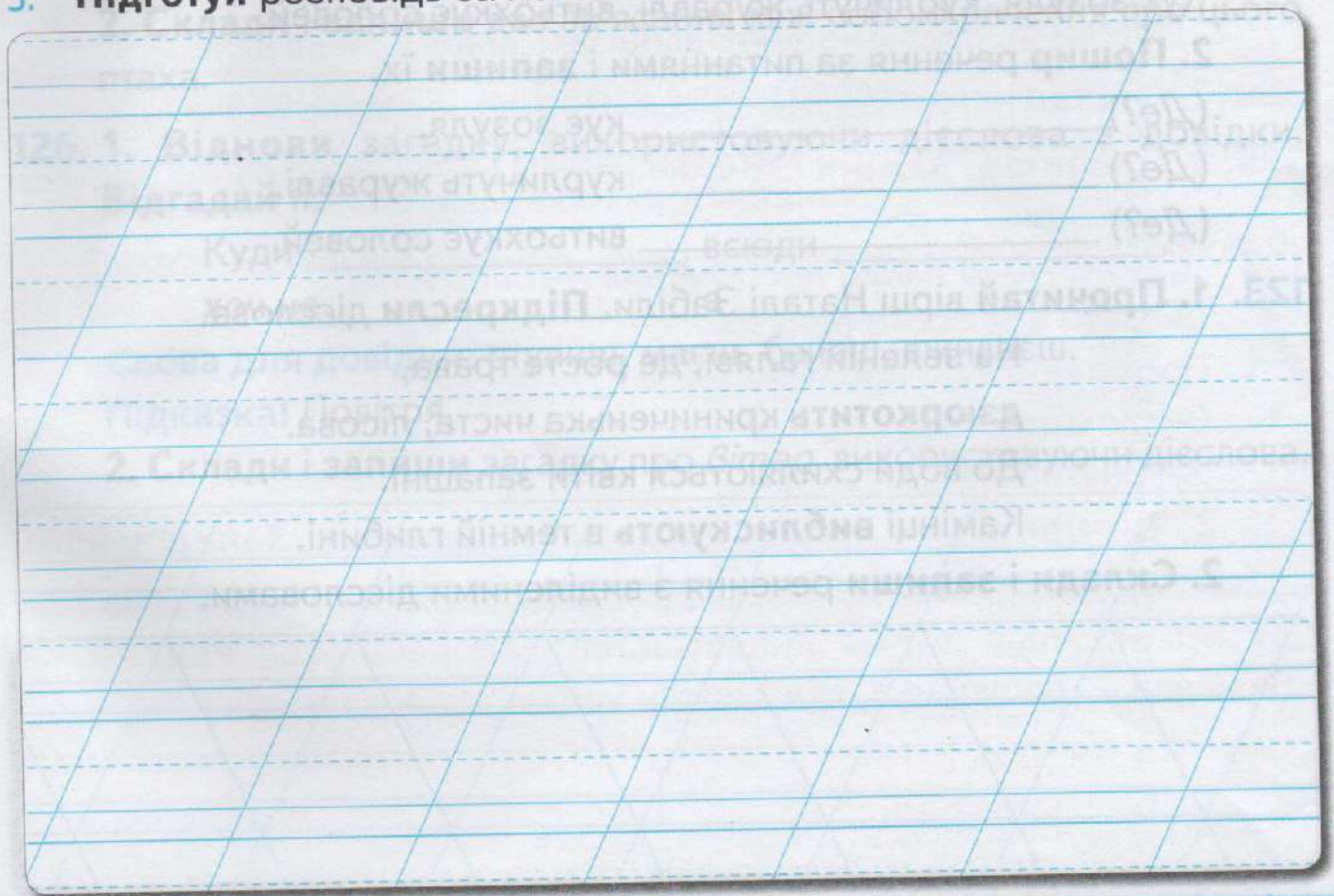
4. Підкресли речення, яке може бути кінцівкою в розповіді про пригоду на ковзанці.

Друзі пізнаються у біді.

Чужому лихові не смійся.

Будь обережним на льоду!

5. Підготуй розповідь за малюнком. Запиши її. Прочитай у класі.

НАВЧАЮСЯ СКЛАДАТИ РЕЧЕННЯ З ДІЄСЛОВАМИ

121. 1. Прочитай прислів'я, уживаючи дієслова в дужках у потрібній формі. **Поясни** їх зміст.

1. Вік (жити), вік (учитися). 2. Хочеш (їсти) калачі, не (сидіти) на печі. 3. Під лежачий камінь вода не (текти).

2. Запиши одне прислів'я з пам'яті (на вибір). **Підкресли** дієслова двома лініями.

122. 1. Усно зміни слова за зразком.

Зразок. Цвірінькає горобець — цвірінькають горобці.

Кує зозуля, курличуть журавлі, витьохкує соловей.

2. Пошир речення за питаннями і **запиши** їх.

(Де?) _____ кує зозуля.

(Де?) _____ курличуть журавлі.

(Де?) _____ витьохкує соловей.

123. 1. Прочитай вірш Наталі Забіли. **Підкресли** дієслова.

На зеленій галяві, де росте трава,

дзюркотить криниченька чиста, лісова.

До води схиляються квіти запашні.

Камінці **виблискують** в темній глибині.

2. Склади і запиши речення з виділеними дієсловами.

НАВЧАЮСЯ ВЖИВАТИ ДІЄСЛОВА В МОВЛЕННІ

124. 1. Попрацюйте в групах. **Прочитайте і доповніть** репліки діалогу дієсловами з довідки.

- Які птахи першими _____ і _____ свій спів?
- Це дрозди. Саме вони _____ день.
- А які птахи _____ спів після дроздів?
- Після дроздів _____ вільшанки, шпаки, вівчарики.

Слова для довідки: починають, розпочинають, прокидаються, співають, продовжують.

2. Поставте наголос у дієсловах.

125. 1. Прочитай загадку. **Відгадай її. Допиши** слово-відгадку.

Ну хто співця весни не знає?

Закривши очі, він співає.

Та пісня — радісна, дзвінка.

Скажи, як звати співака. _____

2. Склади і запиши два зв'язаних між собою речення про цього птаха.

126. 1. Віднови загадку, використовуючи дієслова з довідки. **Відгадай її.**

Куди _____, всюди _____,

хоч не _____, а _____.

Слова для довідки: ступиш, маєш, бачиш, вживаєш.

Підказка! Повітря.

2. Склади і запиши загадку про *вітер*, використовуючи дієслова.

**ЗАКРІПЛЮЮ ЗНАННЯ І ВМІННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ
ЗІ СЛОВАМИ — НАЗВАМИ ДІЙ ПРЕДМЕТІВ (ДІЄСЛОВАМИ)**

127. 1. Поміркуй і запиши відповіді на запитання, які дала б ластівка восени.

— Ластівочко мила, куди хочеш летіти?

— Чи тобі не шкода гніздечко лишити?

2. Підкресли дієслова двома лініями.

128. 1. Прочитай іменники. Запиши за зразком.

Зразок. *Мовчання — мовчати.*

Говоріння, мовлення, читання, навчання.

2. Постав наголос в іменниках. **Поділи** дієслова на склади.

129. 1. Прочитай. Заміни сполучення слів одним дієсловом. **Запиши** за зразком.

Зразок. *Попросити пробачення — вибачитися.*

Сказати «Доброго ранку!» — _____.

Промовити «До побачення!» — _____.

Висловити слова подяки — _____.

Звернутися із проханням — _____.

2. Поміркуй, як можна продовжити речення. **Запиши** його, використовуючи дієслова. **Поцікався**, яке речення склали інші учні.

Ввічлива — це людина, яка завжди _____

УРОК РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ 9

НАВЧАЮСЯ ПИСАТИ ЗАПИСКУ

Візьми до уваги! **Записка** — це короткий лист (текст), який може містити коротке повідомлення, написане для когось, прохання або нагадування про щось.

1. **Поміркуй**, від якого слова походить слово *записка*. **Запиши** це слово. **Наведи** приклади власних ситуацій, у яких необхідно було скористатися запискою. Кому вона призначалася? Про що йшлося в ній?

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

2. **Прочитай** пояснення значень слова *записка*, які подано у тлумачному словнику української мови. **Розкажи**, у якому значенні ти найчастіше вживаєш це слово.

1. Аркуш паперу, на якому щось записано, щоб не забути.

2. Короткий виклад на письмі якоїсь справи.

3. Папери із записаними на них думками, спостереженнями, призначені для подальшого використання.

3. **Склади і запиши** речення, уживаючи іменник *записка* у першому значенні.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

4. **Визнач** послідовність розташування частин записки. **Постав** у клітинках відповідні цифри.

Автор записки

Звертання

Зміст записки

5. Прочитай зразки записок. Назви їх основні частини. Доведи, що записки складено правильно.

Дорога матусю!

Вибач, будь ласка, що не дочекалася тебе. Поспішала на заняття з англійської мови.

Повернуся додому о 19 год.

Твоя донечка Олеся

Андрію!

Прошу повернутися з тренування не пізніше 18 год. Підемо разом із татом провідати бабуся.

Мама

6. Напиши записку комусь із членів твоєї сім'ї. Повідом про причину своєї відсутності вдома (наприклад, участь у спортивних змаганнях тощо).

Blank lined paper for writing a note, featuring horizontal blue lines and vertical dashed lines for margin guides.